

Filippo Tommaso Marinetti

Autor: Přemysl Čech

Filippo Tommaso Marinetti se narodil 22. prosince 1876 v egyptské Alexandrii do velice dobře situované rodiny. Rodiče se do Egypta odstěhovali po skandálu, když se jeho (budoucí) matka, již vdaná, provdala podruhé za svého milence, Enrika Marinettiho, třebaže tehdejší italská legislativa umožňovala pouze manželskou rozluku „od stolu a lože“.

Díky matčině čtenářské vášni se Tommasovi od jinošských let dostalo dobrého literárního vzdělání, v cizím prostředí s obzvláštním důrazem na jejich italský původ. Do Itálie se otec se synem vrátili až po matčině předčasné smrti. Právnickou fakultu Tommaso absolvoval v Paříži. V advokacii však svou budoucnost rozhodně neviděl.

Díky rodinnému jmění byl přece nezávislý a mohl se věnovat tomu, co opravdu miloval – literatuře. V roce 1902 s *Conquete des Etoiles* (Dobytí hvězd) v Paříži knižně debutoval, ale teprve sbírka *La Ville charnelle* z roku 1908, která se dočkala i italského vydání, je již prefuturistická. Na druhém místě po literatuře pak pro mladého Tommasa stály ženy – pomiloval jich prý tehdy desítky, ovšem včetně těch prodejných.

Tak jako **d'Annunzio** a jeho románový Andrea Sperelli i Marinetti usiloval žít podle wildeovského bonmotu „mé dny jsou mými sonety“, čili aby se život a umění proluly v nedělitelné jedno. Když však 20. února 1909 nechal v pařížském *Figaru* zveřejnit Manifest futurismu, v němž s přáteli v jedenácti bodech vyhlásili nový futuristický stav v pojetí světa, ten Wildeův (a jeho pohrobků) z *fin de siècle* jako by rázem zestárl o století! V dané souvislosti stačí ocitovat několik fragmentů z jedenácti článků tohoto obrodného mýtu:

Chceme opěvovat lásku z nebezpečí, návyk na energii a neohroženost...; literatura až dosud velebila myšlenkovou nehybnost a spánek ... my chceme velebit útočný neklid, horečnatou nespavost, poklus, nebezpečný skok, facku a ránu pěstí; krása je již jenom v boji, dílo nemůže být mistrovským, není-li agresivní, poezie musí být dravým nápoem...; budeme velebit válku – jedinou hygienu světa – militarismus, patriotismus, destruktivní gesto anarchistů, krásné myšlenky, za něž se umírá, a opovržení k [buržoazní] ženě...; potírat moralismus, feminismus a všechny oportunistické a utilitární zbabělosti; opěvovat obrovské zástupy vyburcované radostí nebo vzpourou...

Tato a další krátká úderná hesla jako „Je třeba omladit tvář světa“ nebo „Dvě italské nemoci: advokát a profesor“ zapůsobila silou výbuchu: totiž rozmetáním pohodlného měšťanského prostoročasu devatenáctého století. V tom byl manifest futuristů nepřekonatelně revoluční, vždyť budoucnost opravdu patří moderní technikou podmíněné agresivní rychlosti a síle. Strojní puška vítězí nad jakoukoli tradicí, od těch nejpověřivějších k nejušlechtilejším. Je právě v tom ona „silná a zdravá nespravedlnost života“? Bouřlivá vystoupení futuristů končila ve městech zpravidla zatím jen rvačkou, někdy pak i veřejnými protesty a výtržnostmi, avšak jejich politický program z října 1913 vše výše uvedené ještě umocnil.

Tak jako **d'Annunzio** i Marinetti byl velkým intervencionistou – zastáncem vstupu Itálie do války. A tak jako on se nechal zapsat jako dobrovolník: *Pochodovat, ne hnít!* Zprvu byl s dalšími několika futuristy u zvláštního mobilního – věru stylově – praporu VCA (**Volontari ciclisti automobilisti**), později se s Boccionim, Sant'Elίου, Russolem, Sironim aj. zúčastnil útoku u Dosso Casino. Postupně se stal dělostřeleckým důstojníkem a potom velitelem baterie. Dopisy, články i verše z fronty dokazují, jak futuristé uměli ve válečných hrůzách hledat, nacházet a vychutnávat zvláštní, nevšední krásy (orchideje výbuchů, staccata kulometů, osvobozená slova v blízkosti všudypřítomné smrti: eja eja alalá). Jediný Boccioni měl brzy války dost a jen jemu osud nepřál – zemřel r. 1916 ve věku čtyřiatřiceti let na následky pádu z koně!

Pro Marinettiho to nebyla první válečná zkušenost, jako dopisovatel se totiž zúčastnil již italského koloniálního výboje do Libye, ve třicátých letech opět rukoval, ovšemže dobrovolně, do habešské války a ještě v šestašedesáti letech se připojil k italskému tažení proti Sovětskému svazu, následně své prožitky ztvárnil umělecky (*Il poema africano della Divisione „28 ottobre“; Originalità russa di masse distanze radiocuori*).

Po Velké válce se dynamicky bojovný **futurismus**, antiklerikální, antiplutokratický a protimonarchický, vyhranil i politicky, když se sblížil s revolučním fašismem: Marinetti se s hloučkem svých stoupců zúčastnil sjezdu, který Mussolini svolal v březnu 1919 do Milána. V sále při náměstí San Sepolcro více než sto (včetně dvou žen!) účastníků – z valné většiny to byli váleční veteráni: staří členové „svazků revoluční akce“, bývalí levicoví intervencionisté, futuristé, anarcho-syndikalisté, ale také pár zednářů, nacionalistů a reakcionářů – schválilo program Fasci di Combattimento (na listopadové kandidátce r. 1921 bude Marinetti hned druhý za Mussolinim), prosazující mj. zrušení senátu, konfiskaci všech statků náboženských kongregací a zrušení všech biskupských mens, mimořádnou daň z kapitálu, velkou a progresivní, mající skutečnou povahu částečného vyvlastnění všeho majetku; revizi veškerých smluv o válečných dodávkách a 85% zdanění válečných zisků (celý program je přetištěn v knize A. Rossiho – *Pochod na Řím*, Praha: Borový, 1938). O dva roky později, na sjezdu „svazků“ ve Florencii, bude Marinetti žádat vyhnání papeže a „odvaticanizování Itálie“...

O pouhý rok později, když **Mussolini** v zájmu národního sjednocení (namísto parlamentaristického národního roztržštění) přistoupil na dalekosáhlé kompromisy s monarchií, následně s plutokracií a jakožto státník nadčasového formátu i s nemilovanou církví (Lateránské smlouvy z r. 1929), Marinetti se zaktivní politiky zase stáhl do říše umění.

Ale ani *Artecrazia*, „vláda umělců“, futuristů z první, druhé a hlavně třetí generace „leteckého malířství“ (**aeropittura**), nebyla totální, dělila se o moc zejména s umělci milánského Novecenta a muralisty, jako byl **Mario Sironi**, jejichž neoklasicistní moderna odkazuje k antice. Přesto futuristé, s Marinettim v čele, našli v režimu vždy své místo a podporu – ostatně i on s věkem přistoupil na velké kompromisy, když založil rodinu, nechal své tři dcery pokřtít (!), smířil se s akademickou pozicí a stal se čímsi na způsob ambasadora italského umění. Po zhroutilí režimu v roce 1943, kdy monarchie, plutokracie a klerikálové fašisty *veri e propri* zradily, Marinetti zůstal Mussolinimu věrný a připojil se k republikánskému fašismu **Italské sociální republiky**, jejíž program v mnohém navazoval na ten z milánského San Sepolcra. A stejně jako pro Mussoliniho, i pro Marinettiho je fašismus „útočištěm všech kacířů, církví všech herezí“ Oslavil ještě „sebevražednou jednotku“ knížete Borgheseho v *Quarto d'ora di poesia della X Mas* (Čtvrhodinka poesie od Desáté /flotily/ protiponorkových motorových člunů), která se však stala jeho skladbou poslední, neboť v prosinci 1944 zemřel na infarkt.

Co závěrem dodat k těmto dvěma velikánům Itálie přelomu století? Oba rivalové o sobě samozřejmě věděli, vzájemně se překonávali, ale také pomlouvali (pro Marinettiho byl d'Annunzio „uváznělý v minulosti“, jeho poměr k technice byl pro něho „výhradně estétský“ v duchu symbolismu a novoromantiky) a uráželi (ve Fiume **d'Annunzio** nazval Marinettiho slavně „fosforeskujícím kreténem“). Přesto když šlo o něco, čemu věřili, vzájemně se podpořili. Pojilo je zvláštní přátelství, *cameratismo* ve smyslu sledování společného cíle – národní revoluce, obrody, stejně jako zájem o podobná témata, kterým nejenže věřili, ale autenticky je žili. Po vzoru starých tak uváděli, ať již vědomě či nevědomě, v soulad slova a skutky – a tato shoda se nazývá pravdou, životní pravdou (srv. J. Haudry, **Indoevropská tradice**, str. 53). Oba se stali nositeli a vzory vzpoury, oba měli společné nepřátele: panující myšlenkovou prostřednost a zbahnilost doby, v níž parlamentní žvanírna a všeobecné kramářství jako vřed na těle národa otravuje jeho krev: Vyříznout! A přestože to byl opravdu d'Annunzio, který první v Itálii uvedl to, co si pak nárokovali futuristé (volný verš, filmový scénář, surhumanismus – „Synu, není boha, nejsi-li jím ty sám,“ *Snad ano, snad ne*, str. 368, oslavu letecké a lodní válečné techniky: „Nuž vyzbroj loď a vypluj proti Světu!“ volá hrdina „Korábu“), přesto je mezi nimi jeden rozdíl v skutku zásadní! Zatímco pro d'Annunzia byly válka a obsazení Fiume coby znamenitá velká dobrodružství především potvrzením svého vlastního mocného Já, futuristické úsilí rozbořit veškeré hranice mezi „já“ a světem a „vstoupit do života“ je již intuitivní výraz toho, co **Martin Heidegger** později nazve *Dasein* čili „překonání novověké metafyziky subjektu“.

Ukázky

D'ANNUNZIO

... všechny věci veliké a vznešené a krásné, všechny svrchované ideality, které byly jeden čas slávou Člověka, bojovníka a ovladatele, všechny se chystají zmizet v nezměrné hnilobě, která plyne a pozvedá se. Neřeknu vám, kam až dospívá podlost, protože bych musel užít slov, urážejících sluch... Odešel jsem z města, duše se zhnusím. Ale teď myslím na rozkládání se téměř s jásotem. Až všechno bude profanováno, až všechny oltáře Myšlenky a Krásy budou strženy, až všechny urny ideálních trestů budou rozbity, až všední život sestoupí k takové hranici poklesnutí, že se bude zdát nemožným přejít přes ni, až ve veliké tmě zhasne i poslední kouřící pochodeň, tu se Dav zastaví, zachvácen panikou mnohem strašnější než jaké kdy otrásl jeho nízkou duší; bude se cítit ztraceným ve své pustině naplněné zříceninami, nevidá před sebou nijakého světla. Tu sestoupí na něj potřeba Heroů; a bude vzývati železné tyče, které jej znovu musí zkrotiti... Tito Héroové musí vyvstati z naší račy a již ode dneška všechny naše energie musí skutečně pracovati a připravovati jejich blízký či vzdálený příchod. Toť má víra.

Jaká může být dnes naše povinnost? [táže se jeden ze skupiny mužů račy, oloupených ve jménu dogmatu rovnosti, považovaných za stíny světa navždy zmizelého, neznalých a nepamětlivých již umění vládnout svých předků] Máme klamat dobu i sami sebe snažíce se ve zchřadlých vzpomínkách žít nějakou útlu naději pod zadržovanými obraty krvavé mytologie, příliš rozsáhlými pro náš umenšený dech? Anebo máme uznat veliké dogma z roku Osmdesát devět ... stát se společníky židovských bankéřů, vykonávat svůj malý úděl svrchovanosti, plnice volební lístek jmény svých prostředníků ... lichvářů a advokátů?

(...) [načež jiný odpovídá]

Ukážněte sebe samé... Naučte se způsobu, jak upevnit a posílit svou osobu... Přinutíte svou vůli k přímé linii a pevnému cíli všechny své energie a také své nejhlučnější vášně a nejkalnější neřesti. Budte přesvědčeni, že podstata osobnosti překoná svou hodnotou všechny vedlejší přívlastky a že vnitřní svrchovanost je hlavním znamením aristokratovým. Nevěřte než v sílu uspořádanou dlouhou disciplinou. Síla je prvý zákon přírody, nezničitelný, nezrušitelný. Disciplína je nejvyšší ctnost svobodného člověka. Svět nemůže být zřízen leč na síle, jak ve stoletích vzdělanosti, tak v epochách barbarství... Čekejte tedy a připravujte událost.

Panny ze skal (Praha: Vilímek, 1910), s. 34 a 157n.

MARINETTI

Válka má svou vlastní krásu: poněvadž slučuje sílu a dobrotu. Síla sama směřuje ke krutosti a dobrota ke slabosti, ale obě dohromady vedou k solidaritě a k velkomyslnosti; poněvadž zahazuje vytouženou „metalizaci“ člověka, vyzbrojeného plynovými maskami, tlampači, vrhači plamenů a tanky, nad jeho stroji; poněvadž doplňuje krásu květnaté lučiny kulometry,

vášnivými orchidejemi; poněvadž když se zastaví symfonie palby pušek a bombardování děl, lze slyšet zpěvy vojáků a lze cítit vůně a pachy hniloby; poněvadž geniálně přetvořuje územní scenerii inspirací dělostřelectva; poněvadž vytváří novou architekturu jako je těžký tank, poněvadž omlazuje mužské tělo a ženské činí žádoucnějším, poněvadž slouží k rozšíření fašistické Itálie.

„Válka má svou vlastní krásu“, cit. podle J. Gunther, *Evropa jaká je* (Praha: Borový, 1936), s. 236n.

Recepte

D'Annunzio a Marinetti! Kdo je ještě nyní zpřítomňuje a oslavuje?

Například skupina lanva na albu pojmenovaném podle jednoho z d'Annunziových politických textů *Disobbedisco* (2005) a s opravdu epickými skladbami jako „La Ballata dell'Ardito“, „Per dormire“ nebo „Fuoco a Fiume“. Albem *D'Annunzio* (2018) mu složil svůj hold také italský zpěvák Skoll.

O vyvolání atmosféry Fiume se rovněž pokusil britský projekt NON roku 1989 v japonské Osace, záznam představení je na albu s názvem *In the Shadow of the Sword*. Laibach je připomněl skladbou „Cari amici soldati“, soubor Camerata Mediolanense zas hymnem „Fuoco“ z alba *Campo di Marte* (1996) aj.

Laibach – „Cari Amici Soldati (Vážení spolubojovníci)“ (1985)

Na původní futuristické „umění hluku“ záhy navázali autoři rané elektronické a tzv. konkrétní hudby, od sedmdesátých let minulého století pak hudba industriální, od Throbbing Gristle po Einstürzende Neubauten. Zvláštní postavou je tradicionalista Jean-Marc Vivenza, který vytváří neofuturistické zvukové koláže. Španělský Aviator Dro má na desce *Mecanisburgo* (2001) rovnou kompozici „Mafarka“. Na futuristy se odvolával i Front 242, s trefami „Tragedy for You“ a „Headhunter“ první hvězdy tvrdé „tělesné elektronické hudby“ (EBM). V úzké souvislosti s našimi články však musíme uvést i zvukovou koláž „Zang tumb tumb“ od Zetazeroalfa z alba *La Ballata dello Stoccafisso* (2007). Z téhož roku je atak „Sorpasso Elettronico“ od Sotto fascia semplice. Podle *La Testa di Ferro*, futuristického časopisu z Fiume, pojmenoval **CasaPound** své římské knihkupectví. A fórum „Viva Mafarka“ bývalo výrazem jeho „digitálního aktivismu“ (Marinettiho román *Mafarka* vypráví surhumanistický mýtus a figura Gazurmaha je futuristickým ekvivalentem Nietzscheho Zarathustry).

O zájmech (či obzorech) dnešních filmových producentů coby důležité složky vládnoucího Systému mimochodem dost vypovídá, jak běžně financují snímky a snímeky o stárnoucích rádobyšlechtných mafiánech, zlodějích, polepšených dýlrech a jiných nickách zločineckého polosvěta, kdežto reálná dobrodružství Marinettiho a d'Annunzia nechávají bez povšimnutí.

V 9. rotě (r. F. Bondarčuk, 2005) vede marinettiovské řeči postava malíře-ostrostřelce

(Petrovskij alias „Davinči“), především na 42. minutě. Na 112. ji dušmani, muži Tradice, ...

Asi posledním příspěvkem k dannunziánské české překladové literatuře zůstávají *Aeroplány nad Bresciou* (Praha: Prostor, 2003) Petera Demetze. Naopak první informace o vývoji poválečného futurismu zprostředkovala našim předkům vdova po Miloši Martenovi Anna, znovuprovdaná za generála Klecandu, v „Dopisech z Itálie“, které vycházely v časopise *Veraikon* v letech 1919-20. V říjnu 1921, několik měsíců po vzniku Komunistické strany Československa, vystavovali Depero, Dottori, Prampolini a Boccioni v pražském Domě umělců a v prosinci do Prahy přijel sám Marinetti, právě tehdy na fašistické kandidátce č. 2 po Mussolinim. Točili se prý kolem něho Seifert, Nezval a hlavně Marie Majerová (*Tribuna* 15. 12. 1921). **Futuristické manifesty** vydala Academia ještě před dvěma lety. K Marinettimu viz také Ezra Pound, „**Přítomen!**“ (Praha: Dělský potápěč), str. 75nn a 124nn (včetně slavných slov Gottfrieda Benny k Marinettimu v Berlíně k otevření výstavy „leteckého malířství“).

Literatura zahraniční

Anthony Rhodes, *The Poet as Superman: A Life of Gabriele D'Annunzio* (Weidenfeld and Nicholson, London 1959).

Michael Ledeen, *The First Duce* (Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1977). Antonino Reitano *L'onore, la patria e la fede nell'ultimo Marinetti* (Angelo Parisi Editore, 2006).

Giovanni Lista, *Le Futurisme, une avant-garde radicale* (Éditions Gallimard, Paris, 2008).